

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ ЗА Е-УЧЕБНИК „ЕКОНОМСКАТА МИСЛА НА КЛАСИЧНАТА И КЕНЗИЈАНСКАТА ЕКОНОМСКА ШКОЛА” ОД АВТОРИТЕ Д-Р КРУМЕ НИКОЛОСКИ И М-Р ВЛАТКО ПАЧЕШКОСКИ, ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ, УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ” – ШТИП

Врз основа на одредбите од Статутот и Правилникот за единствените основи за остварување на издавачка дејност на Универзитет „Гоце Делчев” во Штип, како и Одлуката за формирање на рецензентска комисија, Наставно-научниот совет на Економски факултет – Штип, на 113. седница одржана на 3.3.2016 година ја донесе Одлуката за рецензирање на универзитетски учебник. Се избираат рецензентите:

- проф. д-р Трајко Мицески, редовен професор на Економски факултет при Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип;
 - проф. д-р Ристе Темјановски, редовен професор на Економски факултет при Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип;
 - проф. д-р Димко Димков, редовен професор во пензија на Економски факултет – Прилеп при Универзитет „Св. Климент Охридски“ – Битола,
- за изготвување на извештај - рецензија на приложениот ракопис „Економската мисла на класичната и кензијанската економска школа” од авторите проф. д-р Круме Николоски и м-р Влатко Пачешковски наменет за студентите на прв циклус студии на Економски факултетот при Универзитет „Гоце Делчев” во Штип.

По прегледот на ракописот, Комисијата до Наставно-научниот совет на Економски факултет го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Општи податоци за ракописот

Со изучувањето на досегашната економска мисла се овозможува студентите да бидат запознати со економските мисли и економските теории што се потврдиле како научни и станале составен дел на економската наука. Понатаму, запознавајќи се со историјата на економската мисла и нејзината сегашна состојба, истражувачите го прочистуваат патот за градење нови идеи за економските и општествените услови или, пак, за преиспитување и доразвивање на некои од постојните мисли. Имено, Адам Смит при пишувањето на неговото дело Богатството на народите (1776) ги консултирал речиси сите поафирмирани мисли за економскиот живот што постоеле во тие услови и во тоа време. Исто така, Џон М. Кенз при пишувањето на неговото главно дело Општа теорија на вработеноста, каматата и парите ги консултирал дотогашните достигнувања во научната мисла. И Адам Смит и Џон М. Кенз, врз основа на ваквиот пристап имаат посебен придонес во нивните позитивни достигнувања во полето на економската мисла.

Економската теорија претставува основа за формулирање на економска политика со која се влијае на економскиот живот односно реалноста во него. Според некои мислителци, идеите се градител на сегашноста и предвесници на иднината. Тоа е едната страна на медалот на односи меѓу економската теорија, економската политика и економската реалност. Од друга страна, врз основа на укажувањата и предизвиците од економската реалност се врши надградување на одредени економски теории или се градат нови теории кои ќе претставуваат посоодветна основа за формулирање на економската политика и унапредување на економските услови. Во овој контекст се разработени економските мисли на класичната и кензијанската школа на економската мисла. Класичната и кензијанската школа на економската мисла содржат претпоставки, принципи, теории и хипотези со чија помош економистите пристапуваат кон нивно објаснување. Како посебни и доминантни школи во историјата на економската мисла изградиле свој економски систем на изрази со кои се означува содржината на економските закони, појави, процеси и односи. Исто така,

тие се препознатливи и според својата економска терминологија. Плод на економската анализа на економските појави и процеси се и економските категории. Тие се теоретски изрази на определени општествено-економски односи и општи поими до кои се доаѓа со воопштување на суштинските својства на економските појави и процеси. Станува збор за економски категории, како што се: производството, потрошувачката, вредноста, парите, стоката, цените, профитот, надниците, каматата, рентата, инфлацијата и други. За да се разберат и проучат сите овие категории, не е доволно само да се објаснат, туку треба да се проникне во нивната суштина и да се спознае нивната поврзаност, како и нивното меѓусебно влијание.

Во учебникот, во кој се елаборира историјата на економската мисла, е практикуван научен пристап и предметната материја се изложува хронолошки според времето на настанувањето на одделни економски школи. Ракописот методолошки е структуриран во 6 глави кои меѓу себе се дополнуваат. Секоја глава започнува со кратко информативно појаснување за точките кои ја обработуваат главната тема понудена како глава. Од погоре изложеното, како рецензентска комисија цениме дека авторите понудија нов пристап во изучувањето на оваа предметна материја, со цел студентите да се стекнат со знаење од областа на економските мисли и теории.

Податоци за обемот на ракописот

Ракописот е напишан на А4 формат, нормален проред, фронт Ariel со македонска поддршка, големина на буквите 11, со вкупен број на страници 197. Станува збор за задолжителен предмет на насоките Финансиски менаџмент и Меѓународна економија, како и на новите наставни програми на насоката Бизнис економија. Ракописот е подготвен и е компатибилен според Наставната програма и барањата кои се поставуваат пред студентите, а кои се однесуваат на реализација на наставните часови во рамките на предметот Историја на економската мисла. Обемот на ракописот и неговата содржина ги задоволуваат критериумите според бројот на часови и според одредбите од Правилникот за единствените основи за остварување на издавачка дејност на Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип. Приложениот ракопис е во согласност со наставната програма и ја опфаќа наставната материја за студиската програма за која е наменет.

Податоци за постоење на сличен или ист наслов

Рецензентите немаат сознание дека постојат учебници со ист наслов, но имаат сознание за постоење на учебници со сличен наслов, кои на разичен начин ги опфаќаат разработените содржини. Од аспект на професионалниот пристап на авторите во нивната прецизната елаборација, значење и објаснување на економски теории се идентификуваат факторите коишто ги поттикнуваат различните пристапи и перспективи на една економија. Со ваквиот пристап се прави чекор кон унапредување на економската наука од областа на историјата и развојот на економските мисли и кон нејзината актуелност некогаш и денес, што резултира со сублимат на теории и практики.

Краток опис на содржината

Во првата глава се дискутира за класичната економија. Економијата како научна дисциплина вообичаено е да се опише со почетоците на нејзиниот творец Адам Смит. Вистина е дека со неговото големо дело, објавено во револуционерната 1776 година, ја започна класичната традиција во историјата на економската мисла. Класичните економисти го поддржувале економскиот либерализам, а економскиот либерализам е карактеристичен и за производството и за потрошувачката. Од аспект на производството, економските субјекти сами да решаваат што ќе произведуваат, слободно да ги фокусираат цените, слободно да ги алоцираат факторите на производството. Што се однесува до потрошувачката, слободата во сферата на потрошувачката се состои во правото на потрошувачот сам да избира што ќе купува и што ќе троши, но и да има влијае што ќе се произведува. Ставовите на класичната школа се сведуваат на едно централно прашање, а тоа е анализата на економскиот раст во текот на подолг временски период. Покрај тоа што теоретска литература од класицизмот можела да се справи со различни прашања, главна предност во однос на останатите

аналитички категории имал економскиот раст. Тематската содржина во ова глава се сведува на анализирање и дефинирање на богатството на народите, анализа на вредноста, анализа на распределбата на приход, анализа на акумулација на капитал, економската политика, придонесот на Адам Смит.

Во втората глава авторите продолжуваат со рамката на класичната економија. Покрај тоа што Адам Смит ги постави главните економски прашања кои биле предмет на истражување на идните класични економисти, тој оставил бројни недоречености во неговите тврдења. Имено, неговите наследници се занимавале со преработка и дополнување на класичната теоретска структура и навлегувајќи подлабоко во нејзините импликации. И покрај тоа што наследниците на Смит се занимавале со перспективата на економијата на долг рок биле сосема природно вклучени и во дебатите за непосредните економски проблеми. Станува збор за Томас Роберт Малтус, Давид Рикардо и Џон Стујард Мил. Класичниот економист Томас Роберт Малтус одиграл значајна улога во следната рунда на класичната дебата. Меѓу неговиот интерес беше кодификацијата на техничката терминологија, а подоцна тој посветил и книга на оваа тема насловена како *Дефиниции во политичката економија*. Рикардо и Малтус работеле на многу слични теоретски територии. Но, сепак и двајцата ги насочиле нивните аналитички погледи кон класичниот проблем. Производството од земјата, односно сè она што е извадено од нејзината површина со заедничка примена на труд, машинерија и капитал, е поделено меѓу трите класи на заедницата, поточно помеѓу сопственикот на земјиштето, сопственикот на капитал неопходен за нејзина обработка и работниците кои ја одгледуваат таа индустрија. Но, во различни фази на општеството, пропорциите од целото производство од земјата ќе бидат распределени на секоја од овие класи, под имињата рента, профит и плати. Тие ќе бидат суштински различни, во зависност од плодноста на почвата, акумулацијата на капитал и населението, како и од вештината, инвентивноста и орудијата употребени во земјоделството. Во голем дел од своето пишување Рикардо гледа на целата економија како да е една огромна фарма. Методот што Рикардо го употребил во справувањето со овој проблем му дал призив на неговите анализи на општо правило. Главата е заокружена со елаборирање на економските прашања и терминологија на економските мисли на класичната школа.

Во третата глава станува збор за триесеттите години на 20 век, кога се создаде нова школа на економската мисла позната под називот кензијанизам. Основач на школата е англискиот економист Џон Мајнард Кенз. Во тоа време можеа да се забележат два вида на ригидност. Прво, можеби најважна е нефлексибилноста на платите кои произлегуваат од влијанието на синдикатите. Ригидноста од втор вид, исто така, се гледа како онемозвожување на самоприспособување на економскиот систем. Во овој случај, одговорноста е на бизнис заедницата, или барем на оној дел од неа која отстапува од стандардите што ги бара совршената конкуренција. Многу бизниси - особено големи индустриски претпријатија – постигнаа позиција во која тие би можеле да извршат значителен степен на контрола врз цените. Во услови на индустриска организација на меѓувоениот период сè помалку претпријатијата ја диригираа цената, односно стануваше збор за прифаќање на пасивни цени утврдени од страна на нерегулирани пазари. Монополот како пазарна структура во системот функционираше со намалена флексибилност на цените и зголемена способноста на продавачите да ги совладаат притисоците поврзани намалување на цените кога побарувачката опаѓа. Во центарот на Кензовите истражувања се: вработеноста и невработеноста, националниот доход, ефективната побарувачка, склоноста кон потрошувачка, поттикот кон инвестирање, преферирање ликвидни средства и каматата. Голем дел од значењето на Кензијанската општа теорија на вработување, каматите и парите произлегува од фактот дека предлага нов модел во агрегатното однесување на економскиот систем и обезбедува теоретска поддршка за програмата на активностите на тогашната влада со цел да се промовира целосна вработеност.

Четвртата глава е под наслов посткензијанизам. Во овој дел, авторите ги елаборираат економските мисли и економските теории на посткензијанизмот како економска школа. Имено, почетоците на посткензијанизмот датираат од средината на 50-тите години на 20 век и се поврзани со објавувањето на делото на Џоан Робинсон *Акумулација на капиталот* (1956) и статијата на Николас Калдор со наслов *Алтернативни теории на распределбата*

(1956), објавена во Review of Economic Studies. Најсилни центри на посткејзијанизмот се Кембриџ во Велика Британија, некои американски универзитети (посебно Кембриџ, Харвард и МИТ), потоа списанието Journal of Post-Keynesian Economics. Причина за настанување на посткејзијанизмот има и предизвикот од неокласичната (неолибералната) економија во последниве неколку децении. Придонес за јакнење на посткејзијанизмот има и списанието Journal of Post-Keynesian Economics, формирано во 1974 година, како и зборникот A Guide to Post-Keynesian Economics. И, на крајот, како друга причина за развивање на посткејзијанизмот треба да се спомене и кризата на Запад во 70-тите и во 80-тите години на 20 век, односно новонастанатата состојба која е наречена стагфлација, а во која кејзијанизмот како дотогашна доминантна економска парадигма почна да манифестира неефикасност во поглед на дијагностицирањето на економската реалност и нудењето решенија за економските проблеми на стагфлацијата. Од овие причини, беше создадена клима за нови економски парадигми, а таа послужи и како предизвик за посткејзијанците да реагираат на бројните критики што беа дадени за кејзијанизмот, да пристапат кон одредено усовршување и дополнување на Кејзиовото учење. Посткејзијанците сметаат дека економската политика треба со разни политики да ги доведе под контрола проблемите на инфлацијата и на платниот биланс, без да се жртвува економскиот раст и вработеноста без да има големи општествени и економски судири. Исто така, тие сметаат дека нивното учење е во фаза на изградба, но дека и како такво сè повеќе се наметнува како алтернатива на неокласичната (неолибералната) економија. Како претставници на посткејзијанизмот во оваа глава од учебникот се разгледува творештвото на Џоан Робинсон и Џејмс Тобин. Сметаме дека станува збор за посебен придонес на овој ракопис.

Во петтата глава на учебникот е посветено внимание на новата кејзијанска школа на економската мисла и нејзината доминација во економските услови на функционирање. Имено, акцент е ставен на новите кејзијанци кои посветуваат посебно внимание на агрегатната понуда, на рационалните очекувања, на микроекономските основи на економијата, а со тоа намалуваат дел од критиките кои биле насочени против кејзијанизмот како учење и економска политика. Новите кејзијанци сметаат дека неопходноста од државна интервенција и регулација произлегува од потреба за разрешавање на проблемите кои произлегуваат од постоењето на пазарниот неуспех. Новата кејзијанска економија се нуди како алтернатива на новата класична макроекономија и е прилично блиска до неокласичната синтеза на Пол Семјуелсон. Главни приврзаници на групата нови кејзијанци се: Грегори Менкју, Лоренс Самерс, Оливије Бланшар, Стенли Фишер, Брус Гринволд, Едмонд Фелпс, Џорџ Акерлоф, Дејвид Ромер, Џозеф Стиглиц, Роберт Хол и други. Во творештво новите кејзијанци настојуваат на Кејзовото макроекономско учење да ѝ дадат соодветна микроекономска основа. Тоа го прават главно со објаснување на причините за ригидноста на цените и платите на краток рок, односно за нивното бавно приспособување на пазарните услови. Новите кејзијанци креираат нов теоретски пристап за кој се карактеристични пазарните имперфектности, некомплетните пазари, хетерогената работна сила, асиметричните информации и преокупацијата на луѓето со еднаквоста. Оттука цениме дека ракописот е збогатен со дополнителен научен придонес во изучувањето на предметната материја од страна на студентите.

Во шестата глава авторите ги опфаќаат современите тенденции во економијата како предмет на анализа. Авторите го потенцираат клучниот интерес на новите класичари и нивниот нагласен карактер на саморегулирачкиот механизам на пазарната економија. Понатаму, тие се спротивставуваат на активната улога на државата, односно државната интервенција. Новата класична економија можеме да ја сретнеме под називот: нова класична макроекономија, нова чикашка школа или конзервативна макроекономска теорија. Идеите на конзерватизмот целосно се изразени и разработени од страна на претставниците на т.н. теорија за *монетаризмот*, теоријата за *рационалните очекувања* и теорија за *економијата на понуда*. Секоја од овие теории прави обид да ги разреши, да им даде ново нетрадиционално толкување на проблемите во економијата и да ги истакне новите пристапи за нивното решавање, коренски различни од пристапите на кејзијанството. Како извор при разработувањето на овие теории е теоретското наследство на неокласичарите. Станува збор за современи тенденции во економијата. Приврзаниците и поддржувачите на

новата класична економија се спротивставуваат на државниот интервенционизам од страна на владите за кои сметаат дека е најголемото зло во современиот капитализам. Според нив, државната интервенција е причината за појава на стагфлацијата во која се најде светот во 70-тите години на минатиот век. Новата макроекономската мисла како база на знаење се појавува во текот на 70-тите години на минатиот век, врз основа на улогите познати како рационални економски агенти и рационално очекувана теорија. Таа, исто така, се залага за далекусежни намалувања на даноците. Исто така, новата класична економија како школа на економската мисла е развиена врз основата на монетаризмот во текот на 70-тите и 80-тите години на минатиот век. Се смета за екстремна монетаристичка формулација. Како главни претставници на новата класична економија се издвојуваат следниве: Роберт Лукас, Роберт Баро, Томас Сарџент, Нил Валас, Џон Мјут и др. Од научен аспект, авторите потенцираат дека новата класична макроекономија претставува освежување на економската мисла и збогатување на теоријата на макроекономската политика како база и квантум на знаење.

Во однос на предметната содржина, како рецензентска комисија цениме дека е потребно да го истакнеме следново. Изучување и разбирање на историјата на економската мисла е релевантна за студентите на економскиот факултет, бидејќи кога ќе учат за еден предмет потребно е да имаат знаење за тоа како предметот еволуирал до неговата сегашна форма. Студирањето на историјата на економската мисла им помага на студентите за подобро разбирање на внатрешната динамика на одредна тема. Имено, студентите во наставната програма ќе ги изучуваат концептите и теориите кои се резултат од работата на претходните генерации економисти. Сфаќањето дека економијата се развива како континуиран процес кој продолжува и денес е само по себе инспирација за оние кои сакаат да се обидат да се здобијат со подобро познавање на оваа тема, а можеби дури и да придонесат за нејзиниот понатамошен развој. Аргументите се следни. Прво, во многу развиени земји и земји во развој изучувањето на историјата на економска мисла се смета за незаменлив дел од обуката на секој економист, односно задолжителен предмет на секој студент. Второ, новите истражувања и новите сознанија на современите економисти се базираат на постоечкото знаење стекнато со изучување на историјата на економските теории. И трето, придонесот ќе биде во научната мисла на сите тие нови сознанија, кои секогаш ќе имаат основа и тенденција за поставување и изучување на нова економска теорија.

ЗАКЛУЧОК

Ракописот за е-универзитетски учебник „Економската мисла на класичната и кензијанската економска школа” од авторите проф. д-р Круме Николоски и м-р Влатко Пачешкоски ги разработува економските прашања присутни во теориите на школите на економската мисла. А економската теорија претставува основа за формулирање на економска политика и практика со која се влијае на реалноста во економскиот живот. Имено, во учебникот во кои се елаборира историјата на економската мисла е практикуван научен пристап и предметната материја се изложува хронолошки според времето на настанувањето на одделните економски школи. Клучно е дека ракописот опфаќа три аспекти. Прво, се презентираат општествено-економските и други услови во чиешто рамки настанала одредена школа на економската мисла или творештвото на одреден економски мислител. Второ, се елаборира самата суштина на одредено економско учење или теорија и нивната меѓузависност со економската реалност и со други економски учења. И трето, се утврдува придонесот на соодветната школа на економската мисла или на творештвото на одреден економски мислител за економската наука.

Согласно со нашиот презентиран извештај, ракопис во целост ги задоволува критериумите и условите за издавање е-универзитетски учебник според Правилникот за единствените основи за остварување на издавачка дејност на Универзитетот „Гоце Делчев” – Штип.

Рецензентската комисија предлага ракописот „Економската мисла на класичната и кензијанската економска школа” од авторите проф. д-р Круме Николоски и м-р Влатко Пачешкоски да биде издаден во електронска форма како е-универзитетски учебник за потребите на студентите на додипломски студии на Економски факулте при Универзитет „Гоце Делчев” – Штип.

РЕЦЕНЗЕНТИ

Проф. д-р Трајко Мицески, редовен професор на Економски факултет при Универзитет “Гоце Делчев” – Штип, с.р.

Проф. д-р Ристе Темјановски, редовен професор на Економски факултет при Универзитет „Гоце Делчев” – Штип, с.р.

Проф. д-р Димко Димков, редовен професор на Економски факултет - Прилеп при Универзитет „Св. Климент Охридски” – Битола, с.р.